

БОЖЕНИШКИ УРВИЧ

Древният надпис на севаст Огнян разказва...

СТЕЛА ДАВИДОВА

Един от последните бастиони в защита независимостта на България срещу османското нашествие е крепостта “Боженишки Урвич”, намираща се в Ботевградския предбалкан. Тайните на тази крепост започват да оживяват в двайсетте години на миналото столетие, когато под корените на стар явор се открива средновековен скален надпис. Векове наред заветът от надписа е бил скрит, докато природните сили, откъртвайки дървото, разкриват древно предание за поколенията, издълбано в един съдбовен момент за българската държава – нашествието на османските завоеватели на Балканите.

СКАЛЕН НАДПИС

Аз Драгомир писах.
Аз севаст Огнян бях при цар Шишмана кефалия и много зло патих. В това време турците воюваха. Аз поддържах вратата на Шишмана царя.

ПО СЛЕДИТЕ НА ЕДНА ЛЕГЕНДА

Спомените за историческите събития, предавани от поколение на поколение, не достигат в паметта на народа повече от 100 – 150 години. Все пак около селцата край Боженишкия Урвич е запазено до наши дни смъртно предание за едно далечно и голямо събитие - за боя на севаст Огнян с турците. Сражението със съдбоносен край е покъртило особено душите на населението от този край. Вековете, които са изтекли оттогава, са потопили в бездната на забвението спомените от тази битка, като е останало само смъртно предание, което гласи: “Някога, много, много отдавна, е станала голяма битка край Боженица. За тоя бой са отведени не само мъжете, но и жените, като е била оставена само по една жена на всеки 40 деца.” Това предание е съобщено от Иван Вутов Конев, който го е знаел от покойната си леля Марга Косеранката, която пък го е знаела от една от своите баби, а пък те...

ВЕЛИЧИЕТО НА КАМЕННАТА ИЗПОВЕД

Надписът, намерен в крепостта “Урвич”, е загубена страница, която допълва малка подробност в българската летопис. Макар че е кратък и сурово лаконичен, той загатва не само събитията, станали през онова далечно време, но разкрива и личността на владетеля – една национална етичност и героизъм, достойни за възхищение. Севаст Огнян не достига до нас като значима историческа личност. Той се губи до високия ръст на Иван Шишман, но оцелява за паметта на историята чрез словото, макар то да е върху камък. И Драгомир, вдигайки ръка да всече своето име в камъка, престава да бъде крепостник. Той се явява пред нас като човек, осъзнал значимостта на своето аз. Защото двамата със севаст Огнян изсичат в Боженишките урви епилога на Шишманова България.

КАКВО РАЗБИРАМЕ ОТ ТОЗИ НАДПИС

● Севаст Огнян е верен на цар Шишман. “Аз държах за вратата на Шишмана царя”. Тази декларация за преданост остава най-същественото в кратката му изповед.

● Надписът потвърждава теорията, че е имало и други, подобни на него по сила и сан, които не са държали на страната на българския цар. Огорчението на севаст Огнян идва не само от турските завоеватели, но и от това, че някои вече са се отказали от законния представител на държавата.

● В личната съдба на последния търновски цар Иван Шишман има много моменти, които надхвърлят обикновеното понятие за трагични превратности и свръховешко напрежение. Той е прибегвал с малка войска от крепост в крепост в запазената част от държавата си. Затова говорят имената на някои от крепостите – “Шишманови дупки”, “Побоище”, “Шишманово кале” и др. Не само наименованията, но и упоритото разрушаване на тази поредица от укрепления доказва, че пътят в безизходица е бил много труден, съпроводен с ежедневни сражения и жертви, че тези местности са били и последният бастион на българската независимост. Важното в случая е, че въпреки своята предстояща гибел, севаст Огнян все още държи “за вратата на Шишмана царя”.

● Надписът се е появил в тревожно време, за да документира епилога на жестока, неравна борба. Затова разкривената и набързо написана изповед към поколенията остава един вечен патетичен паметник на българското национално достойнство.

Ограниченият брой на достигналите извори от епохата на турското нашествие определят историческата стойност на Боженишкия надпис за уникална.

Когато севаст Огнян е диктувал своето “Верую” на каменописеца Драгомир някъде в последните години на 14-ти век, навярно е съзнавал, че предава на поколенията своеобразен документ с изключително историческо и смислово значение. Историческо, защото по-късно учените определят севаст Огнян като “виден местен болярин и кефалия”, граждански и военен управител в този район. Събитията около отбраната и падането на крепостта под турско робство са попречили да се довърши и един друг надпис върху скалата до северозападната ъглова кула, където “резачът” е успял да напише само името “огнен.”

Ученият Боян Цонев прави наблюдения върху писмото, звуковете и формите на надписа. Според него в Боженишкия надпис се отразява Злетовската правописна школа, която отсетне намира отглас по цяла Средна гора, та дори до Чепино. Боян Цонев вижда в надписа “припроста българска реч без никаква книжовна дълбочина, простонароден словоред.” Така например,

в глагола “воюахъ”, изпускането на буквата “в”, авторът приема като народен изговор от 14 век в този район на страната.

Според Боян Цонев, Боженишкият надпис е бил изсечен, когато “се е случило нещо важно, засегнало и личното положение на кефала Огнян”. Авторът твърди, че съвсем естествено е, заради особено големи военни заслуги, кефалията Огнян да е бил отличен – провъзгласен за севаст и назначен за управител на цяла област. Във връзка с това събитие той изсича и своя надпис.

ИЗКЛЮЧИТЕЛЕН ПАМЕТНИК ОТ КРАЯ НА ВТОРАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА

Петър Мутафчиев, който пръв разчита и тълкува Боженишкия надпис, отбелязва, че “резачът” на надписа “не се е погрижил да измери предварително плоскостта, върху която е работил. Той почнал

с едри букви, но виждайки, че мястото, с което разполага, не ще му бъде достатъчно, намалявал величината на буквите и увеличавал, където това е възможно, дължината на редовете...”

Навярно трагични обстоятелства са наложили “да не се размери предварително плоскостта” и да не се “начертае” по-рано това, “което имал да пише резачът” на надписа. Изсечен върху скалния масив в крепостта, надписът продължава традицията по времето на Първата българска държава – важни събития и политически дела да се записват върху камък.

Учените са единодушни:

“Със своята изключителност, както с историческото, така и със филологическото си значение, Боженишкият надпис на севаст Огнян обогатява “каменния архив” на средновековна България.” ■

ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА ЗА УРВИЧ

Крепостта Боженишки Урвич се намира в Ботевградския предбалкан, на около 3 км. южно от Боженица. Близо до махалата Урвич се очертава силуетът на самотен връх с форма на пресечен конус. Той се издига на 750 м. надморска височина и е естествено защитен с урви и отвесни скали. Освен скалния надпис, изследователи на Боженишки Урвич споменават и други паметници от крепостта. Това са скалната църква, скалното жилище и водохранилището. Боженишката крепост е изградена през Ранното средновековие като отделно звено от Старопланинската укрепителна система, която трябвало да възпира набезите на “варварските” племена на юг от река Дунав.

Тя е била предназначена не само да контролира проходи и пътища, но при военна опасност е приютявала околното население зад яките си стени.

Боженишката крепост е издигната на високо и естествено защитено място. Тя е ново потвърждение на една историческа закономерност. Научните наблюдения показват, че тракийските, ранносредновековните и крепостите от 12-14 век са построени на труднодостъпни и естествено защитени места. Когато вътрешната икономическа и политическа обстановка налага и външната опасност нараства, се избират подходящи непристъпни места и там се изграждат крепости. Най-интензивен живот в Боженишки Урвич е имало в края на 14 век, когато крепостта е била седалище на владетеля севаст Огнян.